

Полтавська	261	63,0	201	46,9	193	52,3
Рівненська	213	104,3	155	54,9	181	54,6
Сумська	503	458,9	384	337,0	350	272,2
Тернопільська	731	1 571,0	619	1 272,4	728	1 289,4
Харківська	4 730	15 290,5	4 106	13 650,3	4 139	17 465,3
Херсонська	226	63,6	178	51,8	211	51,1
Хмельницька	449	293,0	365	143,6	328	276,9
Черкаська	340	147,9	229	87,9	335	130,0
Чернівецька	367	162,9	323	150,8	262	272,5
Чернігівська	271	241,4	201	175,4	279	204,1
м. Київ	6 552	14 410,0	5 029	8 790,2	5 473	14 222,0

Реєстрація випущених у 2016 році видань завершується 31 січня 2017 року. Можна прогнозувати, що очікувана кількість надрукованих у ньому видань становитиме приблизно 21 500 назв книг і брошур загальним тиражем 48 млн пр., тобто 1,1 книги на одного мешканця України; очікувана кількість видань українською мовою — приблизно 15 000 назв загальним тиражем 31 млн пр., російською — 4500 назв загальним тиражем 12 млн пр.

Список використаної літератури

1. Сенченко М. Книга як засіб покращення іміджу України в умовах інформаційних війн // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 9. — С. 3—9.
2. Друк України (2015) : ст. зб. / уклад. С. Буряк. — Київ : Кн. палата України. — 124 с.
3. Буряк С. Поточна статистика випуску книг і брошур в Україні у 2015 році / С. Буряк // Вісник Книжкової палати. — 2015. — № 12. — С. 3—9.

4. Буряк С. Аналітичний огляд книговидавничої діяльності за підсумками 2015 року / С. Буряк // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 4. — С. 9—17.

Проанализировано состояние украинского книгоиздания по состоянию на 1 декабря 2016 года согласно ассортименту издательской продукции, ее языкового и территориального аспектов. Приведены статистические данные по выпуску книг и брошюр отечественных издательств разных форм собственности, в том числе сферы управления Госкомтелерадио.

State of Ukrainian bookpublishing as of 1 december 2016 is analyzed accordingly to assortment of publish products, lingual and territorial actives. Production statistics of books manufactured by largest national publish houses with different types of property form (including administration sphere of the State Committee in Television and Radio-broadcasting) are illustrated.

Надійшла до редакції 12 грудня 2016 року

УДК 002.2:929](477)"2005/2009"(083.41)

*Анастасія Зелінська,
аспірант кафедри видавничої справи і редагування
Інституту журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка*

Ринок української біографічної книги в 2005—2009 рр.: основні статистичні показники

У статті здійснено аналіз статистичних показників репертуару українських видавництв, що у період 2005—2009 рр. видавали книги нон-фікшн (на матеріалі біографічних видань). За результатами аналізу визначено основні суб'єктно-об'єктні показники українських книг нон-фікшн цього періоду.

Ключові слова: книга нон-фікшн, біографічні видання, суб'єкти та об'єкти видавничого ринку.

Актуальність дослідження. Видавничий ринок, як і будь-який інший, характеризується певними об'єктами та суб'єктами. На думку В. Теремка, видавничий ринок — це сукупність економічних відносин між суб'єктами видавничої справи щодо купівлі-продажу авторських прав, видавничої продукції, послуг з її підготовки, виготовлення, просування тощо. Його суб'єктами є автор, видавництво, поліграфічні, книгорозповсюджувальні підприємства, агенції, що спеціалізуються на купівлі-продажу авторських прав, редакційні підрозділи, дизайн-центри тощо, а також споживачі їхньої продукції та послуг [1, с. 28]. Об'єктами видавничого ринку є фінансові ресурси, які вкладаються у видавничий процес, та власне книга.

Сьогодні надзвичайно важливий моніторинг процесів, що відбуваються із суб'єктами та об'єктами на видавничому ринку, проте виконати це завдання доволі складно. Як зауважив президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О. Афонін у звіті про результати дослідження видавничого ринку в Україні, "протягом двадцяти одного року існування незалежної держави Україна системні дослідження його стану на загальнодержавному рівні жодного разу не проводились" [2]. Точних даних про кількісні параметри немає, проте автор статті прагне зробити власний внесок у дослідження цієї царини, простеживши історію формування сучасного ринку книг нон-фікшн крізь призму статистичного опрацювання даних про біографістику, видану впродовж 2005—2009 рр. в Україні.

Метою роботи є з'ясування обсягу ринку статистичних показників репертуару українських видавництв, що у період 2005—2009 рр. випускали біографічні книги нон-фікшн.

З огляду на мету поставлено такі завдання: зібрати та узагальнити дані про усі біографічні видання, надруковані в Україні упродовж 2005—2009 рр., за допомогою опрацювання бібліографічних покажчиків "Літопис книг" Державної наукової установи "Книжкова палата України імені Івана Федорова"; визначити основні статистичні показники українських книг нон-фікшн цього періоду та проаналізувати отримані відомості.

Об'єктом дослідження є українські книги нон-фікшн (на матеріалі біографічних видань), видані в 2005—2009 рр.; предметом — характеристика об'єктів та суб'єктів ринку.

Методи дослідження. У ході дослідження було використано методи вибіркового статистичного спостереження для збору статистичних даних за допомогою документального обліку, а також статистичного зведення та типологічного групування для виявлення й вивчення типових рис і закономірностей, властивих досліджуваному явищу біографічної книги нон-фікшн.

Опрацьовано 96 номерів бібліографічного покажчика "Літопис книг" [3] Державної наукової установи "Книжкова палата України імені Івана Федорова", які містять дані про видання, випущені упродовж 2005—2009 рр., що дало змогу з'ясувати загальну картину видавничої активності цього періоду в сегменті біографічних видань.

Дані, опубліковані у "Літописах книг", засновані на результатах діяльності Книжкової палати України з обліку обов'язкових примірників книг, які кожен видавець має надсилати у цю наукову установу. Вітчизняні видавці часто не дотримуються усіх норм та невчасно надсилають обов'язковий примірник своїх видань, а іноді не надсилають його взагалі. Тому відомості, використані у дослідженні, можуть бути неповними, однак це єдині офіційні дані, доступні сьогодні для аналізу.

Загальна характеристика сегмента біографічних книг нон-фікшн

За підрахунками автора, загальна кількість опублікованих біографічних видань у досліджуваній період —

1542 найменування. Найпліднішими виявилися 2007 та 2008 рр. (табл. 1). Кількість біографічних книг у 2007 р., порівняно із 2005 р., зросла у 2,5 раза. На нашу думку, це зумовлено економічним піднесенням країни в той час, а також формуванням громадського інтересу до історичних постатей та видатних українських діячів. Також зафіксовано загальне збільшення кількості виданих книг за назвами 2008 р. За даними Державної служби статистики [4], того року побачило світ 24 040 назв книг та брошур загальним накладом 58 млн пр. Після світової економічної кризи 2008 р. видавнича галузь України також зазнала змін: 2009 р. видано на 2 тис. менше найменувань книг і брошур (наклад зменшився на 9 млн пр.). Це падіння характерне і для сегмента біографічних видань, адже 2009 р. їхня кількість за назвами зменшилася на 32%, порівняно із 2008 р.

Таблиця 1

Кількість біографічних книг нон-фікшн, виданих у 2005—2009 рр.

Рік видання	К-сть, друк. од.
2005	162
2006	293
2007	417
2008	397
2009	273

Сьогодні можемо аналізувати кількість виданих книг лише за назвами, адже даних щодо загальних накладів саме біографістики за той період немає.

Досліджуючи сегмент біографічних видань нон-фікшн у загальній структурі видавничого ринку того часу, порівняймо кількість виданих у 2005—2009 рр. літературно-художніх та нон-фікшн книг (діагр. 1). Як свідчать статистичні дані Книжкової палати України, кількість літературно-художніх видань 2008 р. зросла на 75%, порівняно із 2005. Однак загальне співвідношення літератури нон-фікшн у широкому значенні до художньої протягом досліджуваного періоду становило 5:1. Якщо відокремлювати частку саме біографістики, то 2005 р. вона становила 1,2% загальної кількості видань нон-фікшн, а 2007 — вже 2,7 % нон-фікшн у широкому значенні.

Діагр. 1. Кількість нон-фікшн та літературно-художніх книг, виданих у 2005—2009 рр., друк. од.

¹ Про широке та вузьке тлумачення літератури нон-фікшн йдеться у статті: Зелінська А. А. Семантичні межі поняття "книга нон-фікшн" // Актуальні питання масової комунікації : науковий журнал / Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. — Київ, 2015. — Вип. 18. — С. 62—73.

Такі дані уможливають висновок, що тоді українці надавали перевагу нон-фікшн літературі у широкому значенні та літературно-художній книзі, хоча біографічна книга нон-фікшн також мала попит у читачів. Отримані відомості про накладі біографічних книг нон-фікшн підтверджують цю думку: майже 50% видань вийшло накладом 1000 примірників; більших накладів при опрацюванні досліджуваного періоду не виявлено. 30% книг надруковано накладом 500 примірників, 20% — накладом менше 300 примірників.

Регіональний розподіл видавничої активності у сегменті нон-фікшн у 2005—2009 рр.

Що стосується регіонального розподілу, відзначимо кілька цікавих тенденцій. Як свідчать дані табл. 2, у випуску нон-фікшн книг лідували київські видавництва — 28%, далі у трійці лідерів Харків (10%) та Львів (8%). Зауважимо, що ці три міста перебували у значному відриві від інших обласних центрів, однак видавнича активність спостерігалась у всіх без винятку регіонах України.

Серед тенденцій також виокремимо приблизно однакову кількість виданих найменувань біографічних книг нон-фікшн у 2005—2009 рр. у кількох обласних центрах України (Тернопіль, Ужгород, Донецьк, Полтава, Сімферополь). Зазначимо, що це середні за розміром міста, крім Донецька. Однакова кількість книг, опублікованих у місті із населенням 1,7 млн мешканців (Донецьк), та у місті, де проживає 300 тис. осіб (Полтава), спонукає до висновку про нерівномірну видавничу активність у різних регіонах. Також варто додати, що в Луганську, де на той час проживало 400 тис. осіб, видано лише 19 книг.

Найменш видавничо активними були Кіровоград та Херсон, де за 5 років вийшло лише по 5 найменувань біографічних книг нон-фікшн. Така тенденція викликає занепокоєння: зазначена кількість книг є надзвичайно малою, що свідчить про низький рівень зацікавлення читачів біографічною літературою та власною історією.

Загалом, в обласних центрах у 2005—2009 рр. видано 86% усіх біографічних книг нон-фікшн. Решту розподілили невеликі видавництва у районних центрах та маленьких містах.

Таблиця 2

Видання біографічних книг нон-фікшн у 2005—2009 рр. у містах України

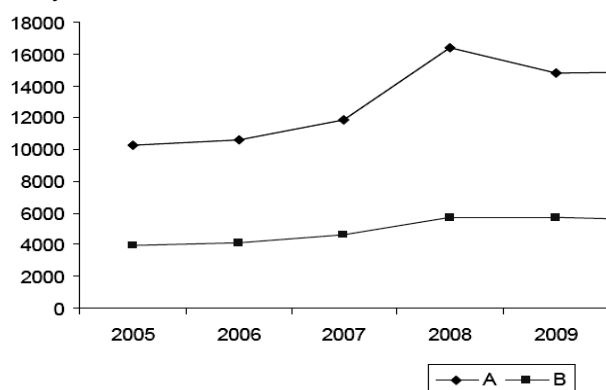
Місто видання	К-сть, друк. од.
Київ	427
Харків	161
Львів	127
Одеса	56
Дніпропетровськ	54
Тернопіль	45
Ужгород	43
Донецьк	43
Полтава	43
Сімферополь	41
Івано-Франківськ	38
Луцьк	35
Черкаси	26
Рівне	25
Вінниця	23
Хмельницький	22
Чернівці	21
Житомир	21
Луганськ	19
Суми	17
Запоріжжя	15
Миколаїв	15
Чернігів	12
Кіровоград	5
Херсон	5

Мовна політика в сегменті біографістики

Аналізуючи мовний аспект видання біографічних книг нон-фікшн у 2005—2009 рр., звернемо увагу на загальну мовну політику того часу. В період каденції В. Ющенка політика в галузі культури підпорядковувалась ідеї побудови української нації, що передбачало активний розвиток програм із популяризації української мови у різних сферах життя суспільства: конференції, круглі столи тощо. Проте окремі науковці наголошують на дещо декларативному характерові змін. До прикладу, у доповіді на пленарному засіданні Міжнародної конференції "Мовні права та їх оборона" публіцист та мовознавець Т. Марусик так коментує мовну політику часів В. Ющенка: "Великі надії українського суспільства на зміну мовної політики покладалися на новообраного президента. Вони виправдалися лише частково. 2005—2010 рр. характеризуються не лише намаганнями втілити положення статті 10 Конституції України про всебічний розвиток і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, але й непослідовністю, суперечливістю і, значною мірою, декларативністю" [5].

За статистичними даними Книжкової палати України, зафіксовано значне зростання кількості українськомовних книг за назвами упродовж 2008—2009 рр. (діагр. 2). Якщо на початку каденції В. Ющенка українською видавалося понад 10 тис. найменувань, то 2008 р. цей показник становив понад 16 тис. назв. Кількість книг російською коливалась у межах 4—6 тис. на рік.

Серед досліджуваних біографічних видань майже 70% припадає на книги українською мовою, 27% — російськомовні, а також 2% — іншими мовами. Перекладна література не була представлена значною мірою серед досліджуваних видань і становила менше 1%.

Діагр. 2. Кількість українськомовних (A) та російськомовних (B) книг і брошур за кількістю назв у 2005—2009 рр., друк. од.

Видавці біографічних книг: спеціалізація, регіональний розподіл, обсяги книговиробництва

Українських видавців біографічної книги можна умовно поділити на кілька груп:

Універсальні:

— видавництва широкого профілю, що мають у видавничому портфелі як художню, так і нон-фікшн літературу;

— малі видавництва, які працюють із приватними замовниками та видають біографії коштом автора.

Спеціалізовані:

— видавництва, що спеціалізуються на нехудожніх виданнях;

— університетські видавництва, що видають біографістику.

До першої групи універсальних видавництв належать "Фоліо" (Харків), "Клуб сімейного дозвілля" (Харків),

"Каменяр" (Львів), "Свічадо" (Львів), "Наукова думка" (Київ), "Либідь" (Київ) тощо. У структурі їхньої видавничої політики біографічні книги посідають не основне місце, проте, відповідаючи на попит читачів та вимоги часу, підприємства публікують біографії відомих особистостей. Такі видавництва зазвичай не реалізують неприбуткові проекти, тому тематика їхніх біографічних видань ретельно актуалізується, відповідно до потреб аудиторії.

Окрім широкопрофільних видавництв із масштабним видавничим портфелем, до першої групи також віднесемо маленькі приватні видавництва, які є найчисленнішими в сегменті біографічних видань, адже найчастіше публікують різні за тематикою книги за умови повної фінансової відповідальності автора або спонсора. Серед таких підприємств — "Видавничий дім "АДЕФ-Україна" (Київ), "Коло" (Дрогобич), "Цюпак" (Хмельницький) тощо.

Друга група — спеціалізовані видавництва — представлена в Україні набагато меншою кількістю, проте такі редакції частіше випускають саме біографічну літературу. Серед них — "Астролябія" (Львів), "Знання" (Київ), "Астропрінт" (Одеса). Також до цієї групи належать університетські видавництва і видавництво НАН України (Інститут історії). У цій групі представлено всі видавництва та видавничі центри, що функціонують при університетах ("Видавничий дім Києво-Могилянської академії", Видавничо-поліграфічний центр КНУ ім. Тараса Шевченка, Видав-

ництво НПУ ім. М. Драгоманова). Біографічні видання, надруковані у таких центрах, зазвичай авторства провідних фахівців цих вишів, а також науковців високого рівня.

Лідерами з випуску біографічних книг нон-фікшн у 2005—2009 рр. були видавництва: "Фоліо" — 75 найменувань, "Астропрінт" — 35, "Аксіома" — 20, "Доля" — 15, "Нова Зоря" — 12, "Гражда" — 12, "Джура" — 10.

У досліджуваній період лідери серед українських видавництв змінювались, однак "Фоліо", "Астропрінт" та "Аксіома" стабільно утримували провідні позиції (табл. 3). Утім, можемо помітити, що 2009 р. видавництво "Астропрінт" зникло з перших місць у таблиці лідерів, адже того року видало лише одну біографічну книгу нон-фікшн.

Показово, що хоча лідерство за загальною кількістю випущених книг тримає Київ, однак найпродуктивніші видавництва, які посідають перші місця у списку лідерів, розташовані не в столиці: "Фоліо" — харківське, "Астропрінт" — одеське, "Аксіома" — кам'янець-подільське.

Варто зазначити, що книги, надруковані в різних великих і малих видавництвах, відрізняються дизайном, загальним оформленням та поліграфічним виконанням. Вирізна тенденція дотримання високих стандартів поліграфічної якості у роботі великих видавництв; у малих та середніх спостерігаємо використання газетного паперу, неякісно оформлені обкладинки та помилки у верстці.

Таблиця 3

Видавці — лідери в сегменті біографістики (2005—2009 рр.)

Рік	Назва видавництва	Місце розташування видавництва	К-сть, друк. од.
2005	Фоліо	Харків	9
	Астропрінт	Одеса	6
	Веселка	Київ	3
	Галицька видавнича спілка	Львів	
2006	Вид. дім "Стилос"	Київ	9
	Астропрінт	Одеса	6
	Юго-Восток Крымучпедгиз НПУ ім. М. П. Драгоманова	Донецьк Сімферополь Київ	5
	Торсінг Ін-т регіон. досліджень	Харків Львів	4
2007	Астропрінт	Одеса	15
	Фоліо	Харків	11
	Доля Наукова думка Прут Принт Нова Зоря Ужгород. міськ. друк. Гражда	Сімферополь Київ Снятин (Івано-Франківська обл.) Івано-Франківськ Ужгород Ужгород	4
	Фоліо	Харків	10
	Астропрінт	Одеса	8
	Аксіома	Кам'янець-Подільський	
2008	Темпора	Харків	5
	Доля Літопис УПА Видавництво Києво-Могилянської академії	Сімферополь Львів Київ	4
	Фоліо	Харків	33
	Аксіома	Кам'янець-Подільський	8
2009	Доля	Сімферополь	4
	Темпора	Харків	3
	Софія	Київ	
	Україна	Київ	

Автори біографічних книг нон-фікшн: творча активність, співпраця із видавництвами

Автор (авторський колектив) — надзвичайно важливий складник успішного видання. Усього над біографічними книгами нон-фікшн у 2005—2009 рр., за нашими підрахунками, працювало понад 830 авторів.

Найчастіше видавництва співпрацюють з істориками та науковцями із різних галузей (табл. 4). Також авторами біографічних видань стають люди, чий життєвий шлях перетинався зі шляхом видатних особистостей (дружини й чоловіки, діти, друзі та колеги). Часто автори цієї категорії стають ініціаторами та спонсорами виходу біографічних видань.

Щодо творчої активності авторів, то, за нашими підрахунками, із зазначеної кількості (830) 715 авторів ви-

пустили по одній книзі. Найбільша кількість видань (9) належить О. Завальнюку ("Аксиома", Кам'янець-Подільський), за ним лідерство тримають М. Костриця ("Костенко", "Котовицький Б. В.", Житомир) та Р. Горак ("Академія", Київ, ЛНУ ім. І. Франка, Львів). О. Завальнюк, доктор історичних наук, ректор Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, присвячував роботи ректорам та видатним діячам рідної alma mater. М. Костриця, президент Товариства дослідників Волині, перший голова Житомирської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців, досліджував біографії відомих краєзнавців. Р. Горак, директор Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка, вивчає життя і творчість відомого поета.

Таблиця 4

Лідери серед авторів із видання біографічних книг нон-фікшн у 2005—2009 рр.

Прізвище автора	Рід діяльності	К-сть виданих книг	Видавництво
Завальнюк О. М.	історик	9	"Аксиома", "Абетка Нова" (Кам'янець-Подільський)
Костриця М. Ю.	географ, краєзнавець	7	"Котовицький", "Косенко", "Волинь" (Житомир)
Горак Р. Д.	прозаїк, франкознавець	6	"Академія" (Київ), "ЛНУ ім. Івана Франка" (Львів), "ВНУ ім. Лесі Українки" (Львів)
Духопельников В. М.	історик	5	"Фоліо" (Харків)
Кокотюха А. А.	письменник	5	"Фоліо" (Харків)
Савченко В. А.	історик, краєзнавець	5	"Фоліо" (Харків)
Хвостенко Г. І.	історик	5	"Мрія-1" (Суми)
Корчемний В. Г.	агроном-садівник	4	"Лілея" (Тернопіль)
Кушніренко І. К.	краєзнавець	4	"Дніпр. металург" (Запоріжжя)
Очкурова О. Ю.	письменник	4	"Фоліо" (Харків)
Посівнич М.	історик	4	"Літопис УПА" (Львів)
Скакун В. П.	письменник	4	"Мрія-1" (Суми)
Склярченко В. М.	письменник, етнограф	4	"Фоліо" (Харків)
Таглина О. В.	біолог, письменник	4	"Фоліо" (Харків)
Частий Р. В.	історик	4	"Фоліо" (Харків), "Вид-во СумДУ" (Суми)

Висновки. За результатами аналізу можна зробити висновок, що ринок біографістики у 2005—2009 рр. був доволі насичений (загальна кількість найменувань — 1542), мав висхідну тенденцію та нерівномірний характер розвитку (максимум спостерігався 2007 р. — 417 книг).

За регіональним принципом розподілу видавничої активності можемо підсумувати, що столичний регіон був найактивнішим, однак провідні видавництва, що видали найбільше біографічних книг нон-фікшн у 2005—2009 рр., розташовані у Харкові, Одесі та Кам'янці-Подільському.

Видавництва, що випускали нон-фікшн літературу, умовно поділимо на універсальні (малі й великі широко-профільні) та спеціалізовані (університетські й вузькоспеціалізовані на біографістиці). Лідерами за кількістю випущених книг були видавництва "Фоліо", "Астропринт", "Аксиома".

Підсумуємо мовну статистику: серед досліджуваних біографічних видань майже 70% становлять книги українською мовою, 27% — російськомовні, а також 2% — література іншими мовами.

Автуру цих книг здебільшого становлять провідні історики, краєзнавці та етнографи, однак активними були письменники та громадські діячі сучасної України (О. Завальнюк, М. Костриця та Р. Горак).

Через недоступність даних у статті не повністю розв'язано усі проблеми об'єктно-суб'єктних відносин на українському ринку біографістики, зокрема залишилися відкритими питання щодо накладів та фінансових аспектів видавництва книг нон-фікшн у 2005—2009 рр.

Перспективними є подальші дослідження сегмента книг нон-фікшн періоду 2005—2009 років у розрізі дискурсивних характеристик видань.

Список використаної літератури

1. Теремко В. І. Основні засади видавничого бізнесу : [навчальний посібник] / Теремко В. І. — Київ : Академвидав, 2009. — 216 с.
2. Афонін О. Звіт про результати дослідження видавничого ринку України. — Київ, 2011. — Режим доступу: http://uabooks.info/ua/book_market/analytics/?pid=4135 (дата звернення: 11.12.2016). — Назва з екрана.
3. Літопис книг : Державний бібліографічний покажчик України / Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова". — Київ, 2005—2010. — (Серія: Національна бібліографія України).
4. Державна служба статистики України. — Київ, 2016. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.08.2016). — Назва з екрана.
5. Марусик Т. Державна мовна політика в Україні останнього десятиліття. — Львів, 2014. — Режим доступу: <http://universum.lviv.ua/previous-site/journal/2015/2/marusyk.htm/> (дата звернення: 23.10.2016). — Назва з екрана.

В статті здійснено аналіз статистических показателів репертуара українських видавств, котрі в період 2005—2009 гг. издавали книги нон-фікшн (на матеріалі біографічних видань). По результатам аналізу определены основные субъектно-объектные показатели украинских книг нон-фикшн того периода.

The article presents a statistic analysis of the repertoire of Ukrainian publishers in the period 2005—2009 that published non-fiction books (segment of the biographical books). The results of the analysis identified the main subjective and objective characteristics of Ukrainian non-fiction books of this period.

Надійшла до редакції 15 грудня 2016 року